KADIN EĞİTİMİNİN EKONOMİK ANALİZİ

Yrd.Doç.Dr. İbrahim Güran YUMUŞAK
Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F.
iyumusak@kou.edu.tr

ÖZET

Kadın eğitimiyle ilgili bir çok çalışmada, bir kadını eğitmenin, bir aileyi eğitmekle eşdeğer olduğu ve bir erkeği eğitmeye göre daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Kadın eğitiminin ekonomiye ve topluma olumlu katkıları bilinmesine rağmen özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların eğitimine daha fazla önem verilmesi gerektiği çok dikkate alınmamaktadır.

Bildiri, kadın eğitiminin ekonomik boyutunu analiz etmekte ve gelişmekte olan ülkelere sağlayacağı katkıları incelemektedir. Birinci bölümünde, kadının eğitim durumunun tespiti yapılmakta, ikinci bölümünde ise kadın eğitiminin ekonomik boyutu, eğitimin kişisel ve sosyal getirileri açısından ele alınmaktadır. Son bölümde ise, kadın eğitiminin gelişmekte olan ülkeler açısından önemi anlatılmaktadır.

Kadın eğitimin getirilerini hesaplamaya yönelik yapılan çalışmalarda; Eğitimin kadınlara sağladığı getirinin, erkeklere göre daha yüksek olduğu, gelişmekte olan ülkelerde, eğitimin getirisinin, gelişmiş ülkelerinkinden daha fazla olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca, eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması, iktisadi gelişmeyi olumlu etkilemektedir. Bu bulgular, kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi gereğinin ekonomik gerekçesini oluşturmaktadır.

ABTRACT

THE ECONOMIC ANALYSIZ OF WOMEN'S EDUCATION

In a number of works on education of women, it has been asserted that educating a woman is equal to educating a family and that women are worth training more than their counterparts, men. However, despite the fact that positive contribution of women's education to the economy and society has been long known, education of women in many nations, particularly in developing countries, needs to attract more attention.

This paper analyses the economic dimension of women education and examines its possible contributions to developing countries. First, it explores the current state of women's education, then analyses its economic dimension in terms of the impacts of education on private and social returns. Finally, it presents an evaluation of the importance of women's education for developing countries.

The findings include: First, the net returns of education and training on women are much more there of men. Second, the returns of education of women in developing countries are more than in developed nations. Third, equality of gender in education process do affect economic development positively. These findings provide the economical reason for the need for increasing the education level of women.

GİRİŞ

İnsanların sonradan kazandıkları eğitim, çalışma tecrübesi, beceri ve sağlık gibi meziyetleri olarak tanımlanan beşeri sermaye, modern ekonomik gelişmenin temel unsurlarından biri olmuş ve buna bağlı olarak günümüzdeki iktisadi önemi artmıştır[1]. Eğitimin iktisadi gelişme ve refahı artırdığının genel kabul görmesiyle birlikte, iktisatçılar bu konuyla ilgili yaptığı çalışmaları artırmış ve daha spesifik alanlara yönelmişlerdir. Bu alanlardan biri olan kadın eğitimi ve kadın-erkek arasındaki eğitim açığı, ekonomik ve sosyal boyutları incelendiğinde araştırmaya değer bulguların olduğunu göstermektedir. Eğitim göstergeleri, kadın ve erkekler arasında eşit dağılmamakta ve ülkelerin gelişmişlik düzeyine, yaş ve gelir gruplarına göre farklılık göstermektedir.

Kadın eğitimin verimlilik artışına bağlı olarak kişisel ücret getirilerini artırdığı, çocuk ölümlerini ve doğurganlığı azaltarak sosyal dışsallıklar yarattığı, çocukların daha iyi sağlık ve eğitim imkanlarına erişmesiyle kuşaklar arası farklılıkları giderdiği ve gelir düzeyi yüksek olanlarla düşük olanlar arasında fırsat eşitliği sağladığı bilinmektedir[2]. Kadın eğitimiyle ilgili bir çok çalışmada, bir kadını eğitmenin, bir aileyi ve bir ulusu eğitmekle eşdeğer olduğu ve bir erkeği eğitmeye göre daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Kadının eğitim düzeyinin yükseltilmesi, sosyo-ekonomik sistemin bütün kurumlarıyla etkin bir şekilde işleyişinde ailenin rolünü artırmaktadır[3]. Kadın eğitimin olumlu katkıları bilinmesine rağmen, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların eğitimine daha fazla önem verilmesi gerektiği çok dikkate alınmamaktadır. Zira, bu ülkelerde eğitim düzeyi diğer ülkelere göre düşüktür ve herkesin eğitime ihtiyacı vardır.

Bildiri, kadın eğitiminin ekonomik boyutunu analiz etmekte ve gelişmekte olan ülkelere sağlayacağı katkıları incelemektedir. Birinci bölümde, kadının eğitim durumunun tespiti yapılmakta ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre eğitimde kadın-erkek farklılıkları incelenmektedir. Bildirinin ikinci bölümünde, kadın eğitiminin ekonomik boyutu, eğitimin kişisel ve sosyal getirileri çerçevesinde ele alınmaktadır. Son bölümde ise, kadın eğitiminin gelişmekte olan ülkeler açısından önemi ve bu ülkelere sağlayacağı ek katkılar anlatılmaktadır.

A. KADININ EĞİTİM DURUMU

Bir toplumun eğitim düzeyinin ölçülmesinde çeşitli kriterler ve yöntemler kullanılmaktadır. Tercih edilen her bir kriterin ve yöntemin farklı özellikleri vardır. Ortalama eğitim süresi, okur-yazarlık oranı ve okullaşma oranı eğitim düzeyinin ölçülmesinde en fazla kullanılan kriterlerden bazılarıdır.

Ortalama eğitim süresi, bir ülke nüfusunun genel eğitim durumunu gösteren en önemli kriterlerden biridir. Bu kriter, nüfusun genel olarak eğitim düzeyini gösterdiği gibi, aynı zamanda da, eğitim düzeyinin niteliğini de kısmen içermektedir. Okur-yazarlık oranı ise, eğitim düzeyinin genel olarak ölçülmesinde kullanılmakta, eğitimin niteliğini göstermesi bakımından ise tek başına çok fazla bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle, çoğu zaman

[1] Schultz, T. William, "The Economic Importance of Human Capital in Modernization," **Education Economics,** Cilt: 1, Sayı: 1, Yıl: 1993, s.15.

[2] Schultz, T. Paul, **Human Capital Investment in Women and Men**, ICEG Publication, California, 1994, s.48-49.

[3] Bubolz, Margeret M., "Family as Source, User, and Builder of Social Capital," **Journal of Socio-Economics**, Sayı: 30, Yıl:2001, s.129.

okur-yazarlık oranıyla birlikte okul çağındaki nüfusun ne kadarlık bir bölümünün okula devam ettiğini gösteren okullaşma oranı ile birlikte kullanılmaktadır. Böylelikle nüfusun bir bölümü (okul çağındaki nüfus), okullaşma oranı ile diğer kısmı ise okur-yazarlık oranı ile ölçülerek, nüfusun genel eğitim durumunun tespiti yapılmaya çalışılmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Örgütü'nün (UNDP), ülkelerin gelişmişliğini ölçmede kullandığı Beşeri Kalkınma İndeksi'nde (Human Development Index-HDI), eğitim boyutu önceleri ortalama eğitim yılı ile ölçülürken, daha sonra okullaşma oranı ile ve okur-yazarlık oranı ile ölçülmeye başlanmıştır.

Kadınların eğitim düzeylerinin ölçülmesinde benzer kriterler kullanılmakla birlikte, kadın-erkek arasındaki açığı gösteren oranlara da ayrıca başvurulmaktadır. Nitekim, kadınların eğitim göstergelerinin erkeklerin eğitim göstergelerine bölünmesiyle elde edilen cinsiyet oranı (Gender Ratio), eğitimin cinsiyete göre dağılımını gösteren ve sıklıkla kullanılan kriterlerden biridir.

Tablo 1: Cinsiyete Göre Eğitim Durumu (Ortalama Eğitim Yılı)

Ülke Grubu (Ülke Sayısı)	Yıl	25 yaş ve üzeri			15 yaş ve üzeri		
		Ortalama eğitim yılı		Cinsiyet oranı (A/B, %)	Ortalama eğitim yılı		Cinsiyet oranı (A/B, %)
		Kadın A	Erkek B		Kadın A	Erkek B	
Gelişmekte olan ülkeler (73)	1960	1.16	2.39	48.5	1.46	2.63	55.7
	1980	2.20	3.94	55.9	2.74	4.37	62.5
	2000	4.03	5.74	70.2	4.33	5.92	73.2
Gelişmiş ülkeler (23)	1960	6.74	7.23	93.3	6.87	7.26	94.7
	1980	8.39	8.98	93.5	8.65	9.09	95.2
	2000	9.55	10.06	94.9	9.53	10.01	95.3
Geçiş ekonomileri (11)	1960	6.70	7.80	85.9	7.01	7.95	88.2
	1980	8.21	9.20	89.2	8.50	9.36	90.7
	2000	10.01	9.87	101.5	9.89	9.44	104.7
Dünya (107)	1960	4.28	4.96	86.4	4.31	4.98	86.7
	1980	5.27	6.31	83.6	5.42	6.43	84.3
	2000	6.18	7.28	84.9	6.13	7.19	85.9

Kaynak: Barro, Robert J.- Jong-Wha Lee, " International Data on Educational Attainment: Updates and Implications," **Oxford Economic Papers**, Sayı: 3, Yıl: 2001, s.548-549'dan derlenmiştir.

Tablo 1'de, eğitim durumu ortalama eğitim yılı ile ölçülmekte ve iki ayrı yaş grubuna ve cinsiyete bağlı olarak farklı gelişmişlik düzeylerine göre verilmektedir. Tabloya göre, 15 yaş ve üzeri kadınların ortalama eğitim süresi, 1960 yılında 4.31 yıl iken 1980 yılında 5.42 yıla ve 2000 yılında 6.13 yıla yükselmiştir. Aynı süreler erkekler içinse, sırasıyla 4.98, 6.43 ve 7.19 yıl olmuştur.

Gelişmişlik düzeyine göre ortalama eğitim yılı göstergelerine bakıldığında, gelişmekte olan ülkelerin en düşük ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki kadın ve erkeklerin ortalama eğitim süreleri, 1960 yılında sırasıyla 1.16 ve 2.39 yıl iken, 1980 yılında 2.20 ve 3.94, 2000 yılında ise 4.03 ve 5.74 yıl olmuştur. Gelişmiş ülkelerde ve geçiş ekonomilerinde ise, kadın ve erkeklerin ortala eğitim süreleri 1960 yılında yaklaşık 6 yıl iken, 1980 yılında yaklaşık olarak 8 yıla ve 2000 yılında yaklaşık 10 yıla çıkmıştır.

Bu göstergelere göre, dünya nüfusunun ortalama eğitim yılı artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin ortalama eğitim yılındaki artış diğer ülkelere göre daha yüksektir. Bu yükselmeye

rağmen, gelişmekte olan ülkelerin 2000 yılı ortama eğitim yılı düzeyi, gelişmiş ülkelerin 1960 yılındaki ortalamasının altındadır.

Tabloda ayrıca, eğitimin cinsiyete göre dağılımı da, cinsiyet oranı ile ölçülmektedir. 15 yaş üzeri nüfusun eğitim dağılımını belirten cinsiyet oranı 1960 yılında % 86.7, iken bu oran 2000 yılında % 85.9 olmuştur. Yine aynı oran, gelişmekte olan ülkelerde 2000 yılı için, % 73.2, gelişmiş ülkeler için % 95.3 ve geçiş ekonomileri için ise % 104.7 olmuştur. Buna göre, kadınlar ve erkeklerin ortalama eğitim süreleri artmakta, ancak aradaki fark kapanmamaktadır. Kadın ve erkek arasındaki eğitim açığının en yüksek olduğu ülkeler, gelişmekte olan ülkelerdir. Geçiş ekonomilerinde ise kadınlar, erkeklere göre ortalama olarak daha fazla eğitim almakta, kadın-erkek arasındaki eğitim açığı erkek aleyhine gerçekleşmektedir.

Tablo 2: Cinsiyete ve Gelir Gruplarına Göre Okur Yazarlık ve Okullaşma Oranları (%)

	Okur-Yazarlık Oranı % (15 Yaş ve Üzeri)		Okullaşma Oranı %		Ortalama Gelir*
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
Yüksek Gelir	98.4	98.7	93	90	31.100
Orta Gelir	85.0	90.4	72	73	8.580
Düşük Gelir	59.6	78.1	50	60	2.912
Dünya	73.1	84.6	60	67	8.587

* Satın Alma Gücü Paritesine Göre, Kişi Başına Düşen Gayrı Safi Yurt İçi Gelir, (USD)
Kaynak: UNDP, **Human Development Report 2000**, 164.

Tablo 2'de, cinsiyete ve gelir gruplarına göre eğitim durumu, okur-yazarlık ve okullaşma oranları ile gösterilmektedir. Bu tabloda, nüfusun okul çağındaki bölümünün eğitim durumu okullaşma oranı ile, 15 yaş ve üzerindeki bölümünün eğitim durumu ise okur-yazarlık oranı ile ölçülmektedir. Tabloya göre, her gelir ve yaş grubunda kadınların eğitim göstergeleri erkeklerin göstergelerinden düşük olduğu göze çarpmaktadır. Dünya ortalamasına göre, kadınların okur-yazarlık oranı. % 73.1, erkeklerin okur-yazarlık oranı % 84.6'dır. Okullaşma oranı ise, kadınlarda % 60, erkeklerde % 67'dir. Ayrıca, gelir düştükçe kadın-erkek arasındaki eşitsizlik artmaktadır. Nitekim, yüksek gelir grubuna giren ülkelerde okur-yazarlık oranı kadınlarda % 98.4, erkeklerde % 98.7 iken, orta gelir grubundaki ülkelerde bu oranlar sırasıyla % 85.0 ve 90.4, düşük gelir grubundaki ülkelerde ise sırasıyla % 59.6 ve 78.1 olmaktadır. Genç nüfusun eğitim durumu gösteren okullaşma oranlarında kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliğin 15 yaş ve üzerindeki eşitsizliğe göre daha az olması, eşitsizliğin azalma trendinde olduğunu göstermektedir.

B. KADIN EĞİTİMİNİN GETİRİSİ

A. Smith, A. Marshall ve M. Friedman, eğitim konusuyla ilgilenmiş olsalar dahi, eğitimin ve insan gücünün iktisadi gelişmeye olan etkisi üzerine yapılan çalışmalar 1950'lere kadar bir bütünlük oluşturamamıştır[4]. T.W. Schultz'un, eğitime yapılan harcamaları yatırım olarak kabul etmesine yapılan kısmi itirazlar, zamanla itibar görmemiş ve günümüzde, eğitimin iktisadi gelişmeye sağladığı katkıyı ispatlayan ampirik çalışmalar sayesinde bu konu genel bir kabul görmüştür. Bunun sağlanmasında G. Becker'in ve J. Mincer'in eğitimin getirilerini hesaplamaya yönelik olarak yaptığı çalışmaların rolü büyük olmuştur.

[4] Becker, Garry S., "Nobel Lecture: The Economic Way of Looking at Behavior," **Journal of Political Economy**, Cilt: 101, Sayı: 3, Yıl: 1993, s.392.

Eğitimin bir yatırım formu olarak kabul edilmesi, eğitim kararlarının alınmasında diğer yatırım türlerinde olduğu gibi maliyet ve getirilerinin belirleyici faktörler olmasını gerektirmiştir. Buna göre, eğitim kararı verecek bireyler, alacakları eğitim sonucunda elde edecekleri kişisel getiriler ile bu eğitimin maliyetini alternatif eğitim türleri açısından değerlendirerek tercihte bulunacaklardır. Aynı zamanda devlet de, eğitim programları arasında tercih yaparken, eğitimin maliyeti ile sosyal getirilerine dikkat ederek öncelikli yatırım alanlarını belirleyecektir. Böylelikle kamu eğitim kaynakları en etkin biçimde kullanılacak ve sosyal çıktının maksimizasyonu sağlanacaktır[5]. Bu durumda, eğitimin maliyetini ve kişisel- sosyal getirilerini belirlemek ve ölçmek gerekmektedir. Eğitimin gerek maliyetini ve gerekse getirilerini belirlemede ve ölçmede bazı zorluklar olmasına rağmen, hata payını asgari düzeyde tutacak farklı yöntem ve teknikler geliştirilmiştir.

Eğitimin bireye sağladığı kişisel getiri oranı şöyle tanımlanmaktadır; Eğitim almanın kişiye özel, gerçek ve fırsat maliyetinin indirgenmiş şimdiki değeriyle, eğitim almış kişinin vergisi düşüldükten sonra eline geçen kazancın indirgenmiş şimdiki değerinin birbirine eşit olması durumunu gerçekleştiren içsel getiri oranıdır[6]. Beşeri sermaye teorisine göre bireyler, ek eğitimin getirisi, sermayenin özel maliyetine eşit olana kadar eğitim yatırımı yapmayı sürdüreceklerdir.

Eğitimin kişisel getiri oranı, farklı yöntemlerle tespit edilmektedir. Bunlardan birincisi, T. W. Schultz ve G. Becker'ın kullandığı, maliyet ve kazançların yaş ve eğitim gruplarına göre dağılımının belirlendiği "detaylı yöntem"dir (elaborate type). Bu yöntem, tam yöntem olarak da isimlendirilmektedir. İkincisi, J. Mincer tarafından kullanılan ve bir yıllık eğitimin kişisel kazanca yaptığı katkıyı gösteren "kazanç fonksiyonu" yöntemi"dir (Mincer yöntemi). Diğer bir yöntem ise "kısa yol" yöntemidir[7]. Çeşitli yaş ve eğitim durumlarına göre kişisel getirinin belirlendiği tam yöntem, diğerlerine göre kapsamlı analizler yapmaya daha elverişlidir. Tam yöntemde ayrıca, eğitimin toplumsal maliyet ve getirilerini içeren sosyal getiri oranı da belirlenmektedir. Mincer yöntemi, ek bir eğitim yılının kişisel kazanca katkısını ölçmektedir. Kısa yol yöntemi ise Mincer yönteminin daha kestirme bir uygulamasıdır. Eğitimin getiri oranlarının tespitinde genellikle tam yöntem ve Mincer yöntemi kullanılmaktadır.

Grafik 1'de, 83 ülke için tam yöntemle hesaplanan getiri oranlarına göre, ilk, orta ve yükseköğretimin kişisel ve sosyal getirileri gösterilmektedir. Grafikte görüldüğü üzere, ilköğretimin kişisel ve sosyal getirisi orta ve yükseköğretimden daha yüksektir. İlköğretimin getirisinin orta ve yükseköğretimden daha fazla olması, azalan marjinal fayda kavramıyla açıklanabilir. Ayrıca, eğitimin her düzeyindeki kişisel getiri, sosyal getiriden fazladır. Kişisel getirinin sosyal getiriden yüksek olmasının nedeni ise, sosyal getirilerin hesaplanmasında, ölçülmesi zor olan eğitimin pozitif dışsallıklarının hesaba katılamaması olabilir. Bu durumda, eğitimden sağlanan sosyal getiri, ölçülebilen minimum düzeyi göstermektedir.

---

[5] Schultz, T. Paul, "Why Goverment Should Invest More to Educate Girls," **World Development**, Cilt:30, Sayı:2, s. 207.

[6] Tansel, Aysıt, "Return to Investment in Education in Middle Eastern and North African Countries," **Economic Researh Forum**, Cilt:2, Sayı:2, Yıl: 1995, s.20-23'e dayanan "Türkiye'de Eğitimin Getirisi," başlıklı yayınlanmamış makale, s.2.

[7] Yöntemler hakkında ayrıntılı bilgi için; Psacharopoulos, George, "Returns to Education: an updated international comparison," **Comparative Education**, Cilt: 17, Sayı:3, Yıl: 1981, s.322-326.

Grafik 1: Eğitimin Kişisel ve Sosyal Getirisi

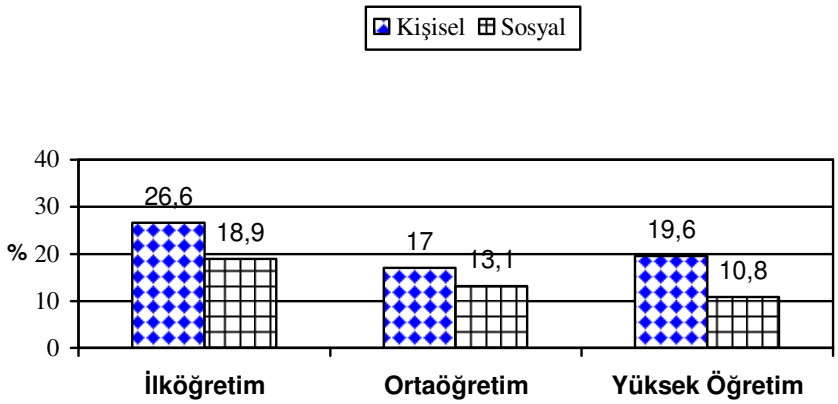

Kaynak: Psacharopoulos, George- H. Antony Patrinos, "Returns to Investment in Education:A Further Update," **World Bank Policy Research Working Paper**, No: 2881, Septemper 2002, s.15.

Eğitimin getirilerin Mincer yöntemiyle hazırlanarak cinsiyete göre belirlendiği Grafik 2'de, ilköğretimin kadınlara sağladığı getiri % 12.8 iken, erkeklerde bu oran % 20.1 olmaktadır. Yine aynı şekilde, yükseköğretimin kadınlara sağladığı getiri % 10.8 olurken, erkeklerde % 11 olmaktadır. Orta öğretimde ise durum kadınlar lehinedir. Kadınlara ortaöğretimin getirisi % 18.4 iken, erkeklerde % 13.9 düzeyinde kalmıştır[8].

Grafik 2: Cinsiyete Göre Eğitimin Getirisi (%)

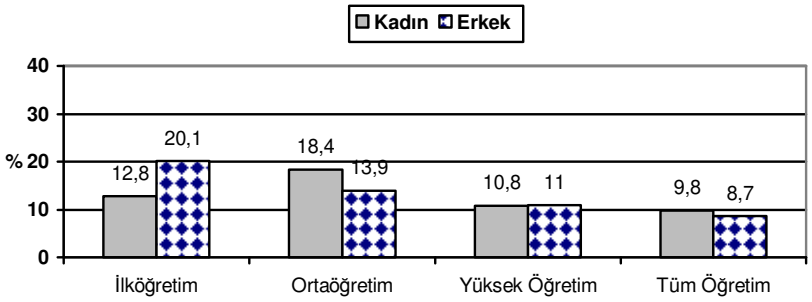

Kaynak: Psacharopoulos- Patrinos, s.15

Farklı bir veri tabanına göre hazırlanmış tüm öğretimin ortalama getirisi kadınlarda % 9.8, erkeklerde ise, % 8.7 düzeyindedir. Buna göre, kadınların eğitimden elde ettikleri getiri, erkeklerin elde ettikleri getiriden daha yüksektir. Kadınların eğitimden elde ettikleri getirinin erkeklere göre daha yüksek olması, temel olarak kadınların ortalama eğitim düzeylerinin düşük olmasına dayandırılmaktadır. Ayrıca, özellikle gelişmiş ülkelerin okullaşma oranı

[8] Psacharopoulos'un daha önce yaptığı çalışmada kadınlar ve erkeklerde ilköğretimin getirisi sırasıyla % 17 ve % 19, ortaöğretimin getirisi sırasıyla % 21 ve % 16, yüksek öğretimin getirisi sırasıyla % 14 ve % 15 olarak hesaplanmıştır. Psacharopoulos, George, "Returns to Education; A Further International Update and Implications," **The Journal of Human Resources**, Cilt:20, Sayı: 4, Yıl:1985, s.589.

içerisinde kızların payının yüksek olması da, kadınların eğitimle daha fazla getiri elde etmesine bağlanmaktadır[9].

Ancak, ilköğretim düzeyinde kadınların erkeklere göre açık bir şekilde daha az getiri sağlaması, yukarıdaki açıklamayla çelişmektedir. Zira aynı gerekçeyle kadınlarda ilköğretimin de fazla getiri sağlaması gerekmektedir. Genel olarak, tüm eğitimin getirisi kadınlarda yüksek olmakla birlikte, bazı ülkelerde tam tersi bir durumla da karşılaşılmaktadır. Böyle bir durum, kişisel kazançların oluşmasında eğitim düzeyinin dışında, eğitimin türü ve niteliğinin, ana-babanın eğitim ve kazanç düzeyinin, doğuştan gelen yeteneklerin, emek piyasasının özelliklerinin ve kamu-özel sektörlerindeki farklılıkların payı olduğunu göstermektedir[10].

Kadınlar erkeklere göre tüm eğitim için daha fazla kişisel getiri elde etmekle birlikte, bu farkın gerçek farktan daha az olduğu gözükmektedir. Zira, genel olarak eğitimin getiri oranlarının, özel olarak da kadınların eğitiminin getiri oranlarının yorumlanmasında bazı noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu noktalardan bazıları şunlardır; Kadınlar, çalışma tercihlerini fayda-maliyet analizine daha az bağlı olarak belirlemektedirler[11]. Yine kadınlar, genellikle ailenin en az ikinci çalışanı olarak emek piyasasına dahil olduklarından getirisi daha düşük işlerde çalışmaktadırlar. Ayrıca, emek piyasasının işleyişindeki aksaklıklar ve ücret ayrımcılığını destekleyen diğer faktörler, kadınların daha az kişisel getiri elde etmelerine neden olabilmektedir[12]. Kadınların kişisel getirilerinin düşük gözükmesinin diğer bir nedeni de, kadın eğitiminin maliyetlerinin daha yüksek olmasıdır. Zira, bazı ülkelerde eğitim sistemi içerisinde önemli bir yer tutan kız okullarının maliyetleri, sınırlı kadın öğretmen olması ve başka nedenlere bağlı olarak genel okullara göre daha fazladır[13]. Bu faktörler, eğitimin getirilerinin tespitinde genellikle dikkate alınmamakta ya da tam olarak ölçülememektedir. Bu nedenlerle, kadınların eğitimden elde ettikleri kişisel getiri ile erkeklerle arasındaki fark, hesaplandığından daha yüksek olabilir.

C. KADIN EĞİTİMİNİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN ÖNEMİ

Gelişmekte olan ülkelerdeki 25 yaş ve üzeri kadın ve erkeklerin 2000 yılında ortalama eğitim süreleri 4.03 ve 5.74 yıl ve 15 yaş ve üzeri kadın ve erkeklerin ortalama eğitim süreleri 4.33 ve 5.92 yıl olduğu Tablo1'de gösterilmişti. 15 yaş ve üzerinde cinsiyet oranı 73.2 iken bu oran 25 yaş ve üzerinde 70.2 olarak gerçekleşmektedir. Buna göre kadınların eğitim düzeyleri erkeklerden düşüktür, ancak aradaki fark azalma trendi göstermektedir. Zira, genç nüfusun eğitim açısından cinsiyet oranı daha yüksektir.

Gelişmekte olan ülkelerde, beşeri sermaye formu olarak eğitimin önemi bilinmesine rağmen, eğitim düzeyi düşük ülkelerde eğitimin yüksek getirisinin statik ve dinamik kaynakları, makroekonomik büyüme çalışmaları açısından henüz tam olarak sonuçlandırılamamıştır. Bu

---

[9] Jacob, Brian A., "Where The Boy's Aren't: Non-Cognitive Skill, Returns to Schools, Gender Gap in Higher Education," **Economics of Education Review**, Sayı: 21, Yıl:2002, s.597.

[10] Katz, Lawrence F., "Commentary: The Distribution of Income in Industrialized Countries," **Symposium of Income Inequality: Issues and Policy Options**, Federal Reserve Bank of Kansas City, Wyoming, 1988, s.33.

[11] Odink, Joop G., Ruurd Kunnen, "Free to Choose; Returns on Investment in Education in The Nedherlands," **Journal of Income Distribution**, Cilt:8, Sayı:1, Yıl:1998, s.104-105.

[12] Psacharopoulos, George, " The Contributions of Education to Economic Growth: International Comparisons," **International Comparisons of Productivity an Causes of the Slowdown**, Ballinger Publishing, Cambridge, 1984, s.342-343.

[13] Alderman, Harold, Elizabeth M. King, "Gender Differances in Paternal Investment in Education," **Structural Change and Economic Dynamics**, Sayı:9, Yıl:1998, s.463.

nedenle, eğitimin bu ülkelerdeki ekonomik etkileri, eğitimin kişisel ücret getirisinin ölçülmesi gibi mikroekonomik çalışmalarla açıklanmaya çalışılmaktadır[14].

Tablo 3: Eğitim Yılı Katsayısı: Kişisel Getiri Oranı (Mincer-Becker-Chiswick)

Kişi Başına Gelir Grubu	Kişi Başına Gelir Ortalaması (USD)	Ortalama Eğitim Yılı	Katsayı (%)
Yüksek Gelir (9.266 USD ve üzeri)	23.463	9.4	7.4
Orta Gelir (756-9.265 USD)	3.025	8.2	10.7
Düşük Gelir (755 USD ve altı)	375	7.6	10.9
Dünya	9.160	8.3	9.7

Kaynak: Psacharopoulos- Patrinos, s.14.

Tablo 3'de bir yıllık eğitimin ortalama olarak kişisel kazançları hangi oranda etkilediği gösterilmektedir. Tabloya göre, bir yıllık eğitimin en yüksek getiri sağladığı ülkeler düşük gelir grubundaki ülkelerdir. Ortalama eğitim yılının 7.6 yıl ve kişi başına düşen gelirin ortalama olarak 375 USD olduğu ülkelerde, ortalama bir yıllık eğitim, kişisel getirileri % 10.9 artırmaktadır. Aynı oran, orta gelir grubundaki ülkelerde % 10.7, yüksek gelir grubundaki ülkelerde % 7.4 olarak gerçekleşmektedir.

Tablo 4: Gelir ve Eğitim Düzeylerine Göre Eğitimin Kişisel ve Sosyal Getirisi

Gelir Grubu	K.B.D. Ortalama Gelir (USD)	Sosyal			Kişisel		
		İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Öğretim	İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Öğretim
Yüksek Gelir (9.266USD ve üzeri	22.530	13.4	10.3	9.5	25.6	12.2	12.4
Orta Gelir (756-9.756 USD)	2.996	18.8	12.9	11.3	27.4	18.0	19.3
Düşük Gelir (755 USD ve altı)	363	21.3	15.7	11.2	25.8	19.9	26.0
Dünya	7.669	18.9	13.1	10.8	26.6	17.0	19.0

Kaynak: Psacharopoulos- Patrinos, s.14.

Ülkelerin gelir gruplarına göre eğitimin kişisel ve sosyal getirisinin tam yönteme göre hesaplandığı Tablo 4'de, eğitim faktörünün gelişmekte olan ülkeler için diğer ülkelere göre daha önemli olduğu görülmektedir. Tabloya göre, gelir düzeyi yükseldikçe eğitimin kişisel ve sosyal getirisi azalmaktadır. Bu durum, eğitimin, yüksek gelir grubundaki ülkelerde düşük gelir grubundaki ülkelere göre daha bol bulunan bir faktör olmasıyla ve eğitim düzeyi yükseldikçe maliyetlerinin artmasına rağmen gelirlerin aynı seviyede yükselmemesiyle açıklanabilir[15]. Aynı zamanda, tüm gelir grubundaki ülkelerde en yüksek getiriyi ilköğretim sağlamaktadır. Bu durum, bütün ülkeler için eğitim konusunda uygulanacak politikaların, ilköğretimin nüfusun tamamına yaygınlaştırılmasına yönelik olması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 5: Hindistan'a Eğitimin Cinsiyete Göre Getiri Trendi (1983-1994)

[14] Schultz, **Human Capital Investment in Women and Men**, s.48.

[15] Voon, Jan P., "Measuring Social Returns in Higher Education Investmens in Hong-Kong: Production Function Approach," **Economics of Education Review**, Sayı: 20, Yıl:2001, s.508-509.

Eğitim Düzeyi	1983			1993/94		
	Her İki Cinsiyet	Erkek	Kadın	Her İki Cinsiyet	Erkek	Kadın
İlkokul	8.2	6.1	4.1	7.9	6.2	3.8
Ortaokul	8.4	7.1	14.3	7.4	6.4	10.3
Lise	13.7	13.2	23.8	13.8	12.6	25.5
Kolej-Üniversite	11.6	12.2	9.5	11.7	12.2	10.3
Teknik Eğitim/Sertifika	13.4	13.9	12.8	14.9	15.6	12.3

Kaynak: Duraisamy, P., "Changes in Returns to Education in India, 1983-94: by Gender, Age-Cohort and Location," **Economics of Education Review**, Sayı: 21, Yıl:2002, s.620.

Tablo 5'de, gelişmekte olan ülkeleri temsilen Hindistan'da eğitimin cinsiyete göre getiri trendi gösterilmektedir. Tabloya göre, 1983 ve 1993-94 yıllarında Hindistan'da eğitimden elde edilen getirilerde önemli bir değişiklik olmamıştır. İlkokul ve ortaokul eğitiminin getirisinde küçük bir azalış, lise ve üniversite eğitiminin getirisinde ise küçük bir artış vardır. Kadınların eğitimden elde ettikleri getiri, hem 1983 yılı hem de 1993-94 yılları için ortaokul ve lise düzeyinde erkeklerden oldukça yüksek, ilkokul ve üniversite düzeyinde ise erkeklerden biraz düşüktür. Hindistan'da eğitimden elde edilen getiri oranları, dünya ortalamaları ile örtüşmektedir. Grafik 2'de gösterildiği gibi kadınlar ortaöğretim düzeyinde erkeklerden daha fazla getiri elde etmektedirler.

Kadın eğitiminin ekonomik boyutunu makro ekonomik göstergeler çerçevesinde ele alan çalışmalarda da, yukarıdaki sonuçlara benzer durumlar tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan birine göre, kadın eğitiminin iktisadi gelişme üzerindeki olumlu etkisi, istatistiksel olarak erkeklerin sağladığı etkiye göre daha açıktır. Aynı zamanda da, kadın-erkek arasındaki eğitim açığı, iktisadi gelişmeyi engellemektedir[16]. Diğer bir çalışmaya göre de, Doğu Asya, Alt Sahra Afrika, Kuzey Asya ve Orta Doğu'da kadın-erkek arasındaki eğitim açığı, yıllık büyüme artışlarındaki farklılığın % 0.4 ve 0.9'unu açıklamaktadır ve bu oran yükselme trendi göstermektedir. Bu çalışmaya göre eğitimdeki küçük bir cinsiyet açığı yüksek bir büyüme oranını mutlak olarak etkilemektedir[17].

Kadın veya erkek olsun eğitim düzeyi yüksek çalışanların sayısının ve niteliğinin artırılması, eğitim seviyesi yüksek ve yeni teknolojiler üreten ülkelerle bunları uygulayan ülkeler arasındaki gelir ve teknoloji farklılığını azaltacaktır[18]. Eğitimde cinsiyet açığının kapatılması, gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarını daha verimli kullanmalarını sağlayacak ve gelişmekte olan ülkelerle arasındaki farkı daha kolay kapatmalarına imkan sağlayacaktır.

[16] Knowles, Stephen, Paula K. Lorgelly, P.Dorian Owen, "Are Educational Gender Gaps a Brake on Economic Development? Some Cross-Country Empirical Ecidence," **Oxford Economic Papers**, Sayı: 54, Yıl:2002, s.143.

[17] Klasen, Stephan, "Low Schooling for Girls, Slower Growth for All? Cross-Country Evidence on the Effect of Gender Inequality in Education on Economic Development," **The World Bank Economic Review**, Cilt:16, Sayı:3,Yıl:2002, s.367.

[18] Kim, Jong-II- Lau Lawrence J., "The Sources of Economic Growth of the East Asian Newly Industrialized Countries," **Journal of the Japanese International Economies,** Cilt:8, Sayı:3, Yıl:1994, s.235-236.

SONUÇ

Eğitim yatırımları, hem birey için hem de toplum için olumlu getiriler sağlamaktadır. Eğitim, bireylerin kişisel kazançlarını yükseltmekle birlikte, aynı zamanda da toplum açısından pozitif dışsallıklar yaratmaktadır. Eğitimin sağladığı kişisel ve sosyal getiriler, cinsiyet, program türleri, öğretim düzeyi ve ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre hesaplandığında, uygulanacak eğitim politikalarının önceliklerinin belirlenmesi ve uygulamadaki başarıların artması sağlanabilecektir.

Eğitimin getirilerini hesaplamaya yönelik yapılan çalışmalarda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

- Eğitimin kişisel getirisi, hesaplanabilen sosyal getirisinden yüksektir.
- En fazla kişisel ve sosyal getiri sağlayan eğitim düzeyi ilköğretimdir.
- Eğitimin kadınlara sağladığı getiri, erkeklere göre daha yüksektir.
- Gelişmekte olan ülkelerde, eğitimin kişisel ve sosyal getirisi, gelişmiş ülkelerinkinden daha fazladır.

Bu bulgulara göre, kadınların eğitiminden elde edilecek kişisel ve sosyal getiriler, erkeklerin elde edeceği getirilirden daha yüksektir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, eğitimin sağladığı getiriler gelişmiş ülkelere göre daha fazladır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkelerde kadınların eğitimi diğer ülkelere göre daha önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerin kadın eğitimine daha fazla önem vererek eğitiminde cinsiyet açığını gidermesi ve ilköğretimin yaygınlaştırılmasına yönelik politikalara öncelik vermesi gerekmektedir.

Eğitimin iktisadi boyutunu inceleyen çalışmalarda, eğitimdeki cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik gelişmeyi olumsuz etkilediğine ilişkin bulgular oldukça fazladır. Bu etkiler, dolaylı ve dolaysız olarak ortaya çıkmakla birlikte, eş anlı ve her ülke için aynı derecede olmamaktadır. Eğitim eşitsizliğinin ekonomik etkilerini inceleyen araştırmalar, bir çok faktörü tam olarak ölçememekte veya bazılarını göz ardı etmektedir. Bu eksikliklere rağmen, eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması, gelişmekte olan ülkeler için yavaş yavaş kalkınmalarını sağlayan bir strateji olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

Alderman, Harold-Elizabeth M. King, "Gender Differances in Paternal Investment in Education," **Structural Change and Economic Dynamics**, Sayı:9, Yıl:1998.

Barro, Robert J.- Jong-Wha Lee, " International Data on Educational Attainment: Updates and Implications," **Oxford Economic Papers**, Sayı: 3, Yıl: 2001.

Becker, Garry S., "Nobel Lecture: The Economic Way of Looking at Behavior," **Journal of Political Economy**, Cilt: 101, Sayı: 3, Yıl: 1993.

Bubolz, Margeret M., Family as Source, User, and Builder of Social Capital, **Journal of Socio-Economics**, Sayı: 30, Yıl:2001.

Duraisamy, P., "Changes in Returns to Education in India, 1983-94: by Gender, Age-Cohort and Location," **Economics of Education Review**, Sayı: 21, Yıl:2002.

Funkhouser, Edward, "Changes in The Returns to Education in Costa Rica," **Journal of Development Economics**, Sayı:57, Yıl:1998.

Jacob, Brian A., "Where The Boy's Aren't: Non-Cognitive Skill, Returns to Schools, Gender Gap in Higher Education," **Economics of Education Review**, Sayı: 21, Yıl:2002.

Katz, Lawrence F., "Commentary: The Distribution of Income in Industrialized Countries," **Symposium of Income Inequality: Issues and Policy Options**, Federal Reserve Bank of Kansas City, Wyoming, 1988.

Kim, Jong-II- Lau Lawrence J., "The Sources of Economic Growth of the East Asian Newly Industrialized Countries," **Journal of the Japanese International Economies,** Cilt:8, Sayı:3, Yıl:1994.

Klasen, Stephan, "Low Schooling for Girls, Slower Growth for All? Cross-Country Evidence on the Effect of Gender Inequality in Education on Economic Development," **The World Bank Economic Review**, Cilt:16, Sayı:3, Yıl:2002

Knowles, Stephen, Paula K. Lorgelly, P.Dorian Owen, "Are Educational Gender Gaps a Brake on Economic Development? Some Cross-Country Empirical Ecidence," **Oxford Economic Papers**, Sayı: 54, Yıl:2002.

Odink, Joop G., Ruurd Kunnen, "Free to Choose; Returns on Investment in Education in The Nedherlands," **Journal of Income Distribution**, Cilt:8, Sayı:1, Yıl:1998.

Psacharopoulos, George, "Returns to Education: an updated international comparison," **Comparative Education**, Cilt: 17, Sayı:3, Yıl: 1981.

Psacharopoulos, George, "The Contributions of Education to Economic Growth: International Comparisons," **International Comparisons of Productivity an Causes of the Slowdown**, Ballinger Publishing, Cambridge, 1984.

Psacharopoulos, George, "Returns to Education; A Further International Update and Implications," **The Journal of Human Resources**, Cilt:20, Sayi: 4, Yıl:1985.

Psacharopoulos, George- H. Antony Patrinos, "Returns to Investment in Education:A Further Update," **World Bank Policy Research Working Paper**, No: 2881, Septemper 2002.

Schultz, T. Paul, **Human Capital Investment in Women and Men**, ICEG Publication, California, 1994.

Schultz, T. Paul, "Why Goverment Should Invest More to Educate Girls," **World Development**, Cilt:30, Sayı:2.

Schultz, T. William, "The Economic Importance of Human Capital in Modernization," **Education Economics,** Cilt: 1, Sayı: 1, Yıl: 1993.

Tansel, Aysıt, "Return to Investment in Education in Middle Eastern and North African Countries," **Economic Researh Forum**, Cilt:2, Sayı:2, Yıl: 1995, s.20-23'e dayanan "Türkiye'de Eğitimin Getirisi," başlıklı yayınlanmamış makale.

UNDP, **Human Development Report 2000.** (www.undp.org/hdro)

Voon, Jan P., "Measuring Social Returns in Higher Education Investmens in Hong-Kong: Production Function Approach," **Economics of Education Review**, Sayı: 20, Yıl:2001.